

KERTINĖ PARAŠTĖ

Rašytojai, demokratija, artilėrija, Kainas ir Abelis

Ar rašytojai ir intelektualai jau suvaidino savo vaidmenį Vidurio-Rytų Europos išsilavinimo dramoje? Vis daugiau balsų Europoje teigia, kad jų valanda jau praėjo. Skaitome, kad tokios asmenybės, kaip Adam Michnik Lenkijoje ar György Konrad Vengrijoje, politinių atžvilgių jau priklauso vakardienai, jau nustumti į savo šalių politinės kultūros pakraštį. Dabar atėjęs ekonomistų, politikų ir... buvusių nomenklaturininkų metas. (Tai tartum patvirtina ir žvilgsnis į Lietuvos Seimo suolus, atstovų veidus ir jų sintaksę.)

Tačiau Vidurio-Rytų Europos rašytojai nemano atsisakyti savo tradicinio meninio ir visuomeninio vaidmens. Jų iniciatyva ateinantis, 59-asis, Tarptautinio PEN klubo kongresas šių metų balandžio 19-24 dienomis įvyks Chorvatijoje, serbų artilėrijos pažeklintame Dubrovnik mieste. Kongreso tema — „Vieta ir likimas“. Tikimasi paruošti dalyvių pasisakymų antologiją, pavadintą Kaino žodžių apie Abelį parafrāze: „Ar aš atsakingas už savo brolių?“ Vidurio-Rytų Europos autorai tikisi sutelkti savo pasaulio kolegų dėmesį į savo kraujojančią ir skausmingai atsistatantį geografinę sritį.

Pasaulinės rašytojų organizacijos istorijoje Dubrovnik'as turi ypatingos simbolinės reikšmės. 1934 metais tame mieste įvykusio rašytojų kongreso metu buvo pašalintas vokiečių PEN centras, kuris jau buvo virtęs nacių įrankiu. Su PEN klubu negalėjo gyventi ir sovietų politinis-literatūrinis aparatas — PEN atsisakė nariams priimti sovietines gruputes, kol jos nepasizadės gerbti išraiškos laisvę ir pasmerkti cenzūrą; Maskva reikalavo ypatingų privilegijų ir estų bei latvių PEN centrų pašalinimo. Istojimas į Tarptautinį PEN klubą sutapo su sovietinės imperijos subyrėjimu; šandien pasaulinei rašytojų organizacijai priklauso Rusija ir beveik visos buvusios sąjungos „respublikos“. Lietuva buvo vienbalsiai priimta į PEN klubą 1989 metų gegužės mėnesį. (Beje, nukrypstant į fantastinę literatūrą, PEN vardas išniro ir šiemetinės Lietuvos prezidento rinkiminės kampanijos metu — Algirdo Brazausko kandidatūros rėmėjų paskleistame pranešime anglų kalba, šalia panašių „kaukiančių“ nesamonių, buvo paskelbta, jog Lietuvoje 1985 metais įvykęs PEN suvažiavimas, kuris prisidėjo prie „Lietuvos išsilavinimo“.)

Viena pagrindinių temų Dubrovnik'o Kongreso darbotvarkėje — Tarptautinė demokratine chartija. Jos idėja gimė pernai rudenį Budapešte įvykusioje rašytojų konferencijoje, kurios dalyviai paskelbė „Budapešto atsisaukimą“ — būsimosios Chartijos metmenis. Atsisaukimas pasirašė

Adam Michnik, Andrei Siniavsky, György Konrad, Tomas Venclova ir daugelis kitų įtakingų rašytojų.

Apibūdinę savo tikslą kaip „nuolatinę demokratijos akistatą su pasaulio dabartine būkle“, šie autoriai taip aptaria juos vienijančias vertybes:

— gyventi kūrybingoje taikoje su savo aplinka — žmonėmis ir gamta;

— ginti ir nuolatos reinterpretuoti žmogaus ir piliečio teises;

— ginti demokratinę politinę erdvę taisyklės prieš bet koki smurtinę išsikisimą;

— ginti kultūrų, isitikinimų ir nuomonių plūralizmą, išraišką ir dialogą tarp jų.

Pasirašiusiųjų isitikinimu, šias vertybes būtina ginti, nes joms gresia nuolatinis pavojus — Rytų Europos demokratinė transformacija dar nesanti užtikrinta. Jie taip pat nuogastauja, kad antidemokratiniai procesai Vidurio-Rytų Europoje gali paskatinti panašius dalykus ir Rytų Europoje.

(Nukelta į 2 psl.)

Jonas Mekas su savo tėvu 1928 metais Lietuvoje, kada autoriui buvo šešeri metai.

„Virpėdamas nuo atminties“

Tikrovė ir vaizduotė
Jono Meko memuaruose

JŪRA AVIŽIENYTĖ

Jonas Mekas. I HAD NOWHERE TO GO. New York: Black Thistle Press, 1991. 470 puslapių. Kaina — 15 dolerių. Gaunama iš leidejų: Black Thistle Press, 491 Broadway, New York, NY 10012, ir „Drauge“.

Brangi Penelope, ... Nežinau, kaip ilgai aš esu šiame mieste, bet aš jaučiu, kad jis, jo gatvės, jo parkai, jo naktys tapo dalimi manęs. Jaučiu, lyg niekad jo negalėčiau palikti. Jaučiuosi, lyg būčiau vėl namie... Aš desperatiškai stengiuosi sukurti visiškai naujus priminimus, kuriuos panaudočiau, kovodamas su saldžiais balseliais, šaukiančiais mane namo, į kurį, žinau, visi keliai yra ištrinti. Kai aš sėdėjau šiandien žiūrėdamas į kitą ežero krantą ir vėl į peizažą, staiga pajutau, kad mano praeitis susiderino su dabartimi. Aš beveik pasiekiau išvykimo akimirką. Aš vos nepravirkau. Sėdėjau čia prie ramaus New England ežero, žiūrėdamas per vandenį, ir vos nepravirkau. Mačiau save, einantį su savo motina per lauką, mačiau savo mažą ranką jos rankoje, ir lauką degantį raudonomis ir geltonomis gėlėmis, ir gebėjau justį visa, tarytum dabar, kiekvieną kvapą ir spalvą, ir dangaus mėlynę... Aš sėdėjau ten virpėdamas nuo atminties.

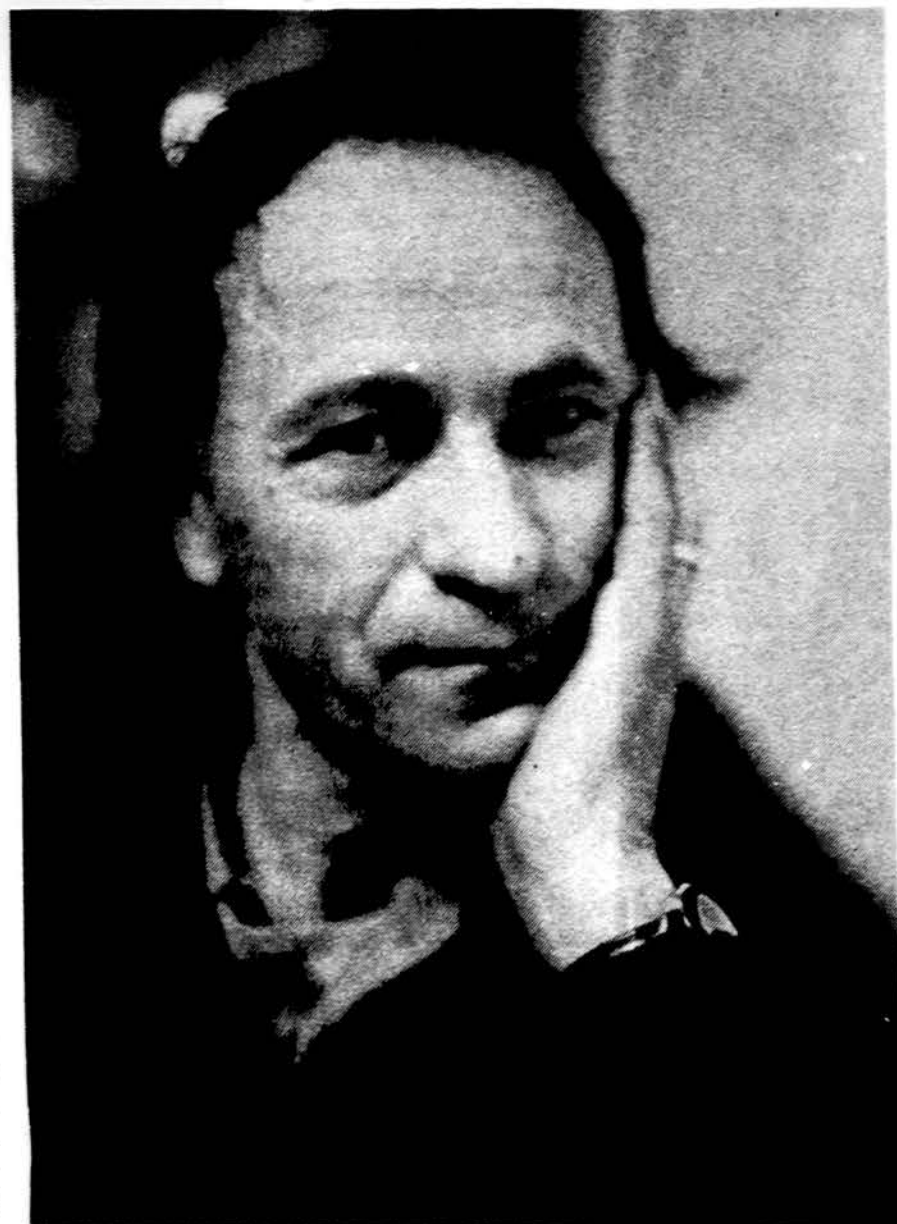
Šitaip Jonas Mekas užbaigia savo memarus, *I had Nowhere to Go*, kuriuose atpasakojama jo kelionė nuo Semenikių kaimo iki šio ežero kranto Naujoje Anglijoje, Amerikoje. Ši knyga pristatoma kaip dienoraštis (vėlyvųjų pavadinimai ir datos — nuo 1944 metų iki 1955 metų — vadinami prie kiekvieno aprašymo), nors pačiam autoriui, rašančiam įvadą 1985 metais, nebeaišku, kur realybė, o kur įsivaizdavimas: „Kai aš darsyk skaitau šiuos dienoraščių, nebežinau, ar jie tiesa, ar fikcija. Visa tai vėl sugrįžta su baisaus sapno, kuris privertė mane virpėti pasukti iš lovos, gyvumu“ (p. 18).

Laiške Penelopei galima stipriai jausti Meko, kaip išsivio, nuolatinę kovą su savo prisiminimais. Bandydamas sutaiškyti savo praeities ir dabarties gyvenimo vietas, autorius stengiasi susitaiškyti su savo praeimi. Sakydamas: „Aš beveik pasiekiau išvykimo akimirką (the point of departure)“ (p. 469), Mekas pirmą sykį šioje knygoje optimistiškai pamini ateitį. Bet ar tai reiškia, kad jis pagaliau yra atradęs savo namus? Ir jeigu taip, ar tai reiškia, kad jis nebe išsivio, t. y. ar būtina išsiviu jausit, „benamui“? Mano manymu, taip. Mekas atrado namus, bet, ne vienas — jis yra „dvinamis“ — žmogus, kuris stengiasi sykiu gyventi ir tikroje, ir įsivaizduotoje vietoje — ir Itakeje (Semenikių kaime, vaikystėje), ir New York'e (dabartyje, „išvykimo akimirkoje“).

Anot Jan Vladislav, „gyventi savo gyvenimą“ reiškia išsaugoti namus savyje, tuose namuose išlaikyti savo paties gyvenimo istoriją, tradicijas, kalbą, idėjas ir gimtąjį kraštą. „Gyventi svetima gyvenimą“ reiškia ta viską prarasti. Vladislav teigia, kad fizinė namų vieta nesvarbi, nes žmogaus namai — ta vieta, iš kurios jis kilęs — nebeegzistuoja: „Mes galime prisišaukti tikra savo šalies geografiją. Lėtai, bet teisingai mes galime vėl nubrėžti jos išblykusius kontūrus. Bet neįmanoma sugrįžti ten iš tiesų. Ne tik kad visa yra pasikeitę, bet ir mes patys jau esame kitokie, ir kas svarbiausia, pasikeitė laikas.“ Tik namų įvaizdis nepakeičiamas: „Mes niekad nenusostime nešioti savyje šios susitikimo su savi vieto, šios savės ir likusio pasaulio pažinimo, priėmimo ir atmetimo vietos.“

Kaip tik tokius namus Meko vaikystėje nešioja su savi čigonai: „Apgailėtinai būrys, bet jie šoko ir dainavo. Jų vežimuose buvo visi jų daiktai. Jie nešiojoji savo pasaulį su savi“ (p. 110). Čigonai — benamiai tikrai iš išorės, nes jie išlaiko savo namus savo dainomis ir gyvenimo būdu. Mekas, panašiai suvokdamas tautiškumą, klausia, kodėl Viktoro Petravičiaus darbai lietuviški. Atsakymas: kadangi jis lietuvis (p. 108).

Nors savaime aišku, kad žmogaus idealių namų viziją sudaro vaikystės, šeimos ir tautos prisiminimai, Mekas lieka nelai-

Jonas Mekas

Hollis Melton nuotrauka

mingas. Kodėl? Jam skaudu prisiminti ir savo vaikystę, ir savo tautos istoriją. Mąstydamas apie ją, Mekas atsimena savo tautos ir vaikystės dainas, kurios pilnos liūdesio, nes jo tautos, kaip ir jo paties, istorija yra praradimų ir represijų istorija: „Po vėlnių, aš pasakiau, tos lietuviškos dainos, jos visad tokios liūdnos. Jose visada yra ašarų. Net kai tu manai išreiškias savo džiaugsmą, ne, net tada jos nėra džiaugsmingos dainos. Lietuviai visada buvo ant didesnių kaimynų tako, visada ju trypiami“ (p. 308).

Daug kas prarasta amžinai, daug ko nebėra. Bet ar viskas prarasta? Mekas daro išvadą, kad lieka prisiminimai, kurie yra nepakeičiami: jų nereikia gailėtis, bet stengtis jais džiaugtis. Šitai jis seniai pats rašė draugės Marijos autografo knygeleje (nors ilgai to negalėjo pats įgyvendinti):

O dėl prisiminimų... jie nuolat žiūri, jie surenka ir išsaugo kiekvieną vaizdą, kiekvieną nuotaką: vakarus kartu, šypsenas ir dainas, kurios skambėjo taip puikiai, kai mes stovėjome ir kartu jas dainavome. Kada nors, po daugelio metų, savo atmintyse mes sugrįšime į tas vietas ir mes vartysimės, negalėdami užmigti, mąstydami, prisimindami... visa tai sugrįš ir mes nebevalgėsime nieko pakeisti... todėl aš noriu, kad tada, po daugelio metų, tu nieko nesigailėtum ir nenorėtum visai nieko pakeisti... gyvenimas nuvyntas tobulai, tobuli prisiminimai (p. 173).

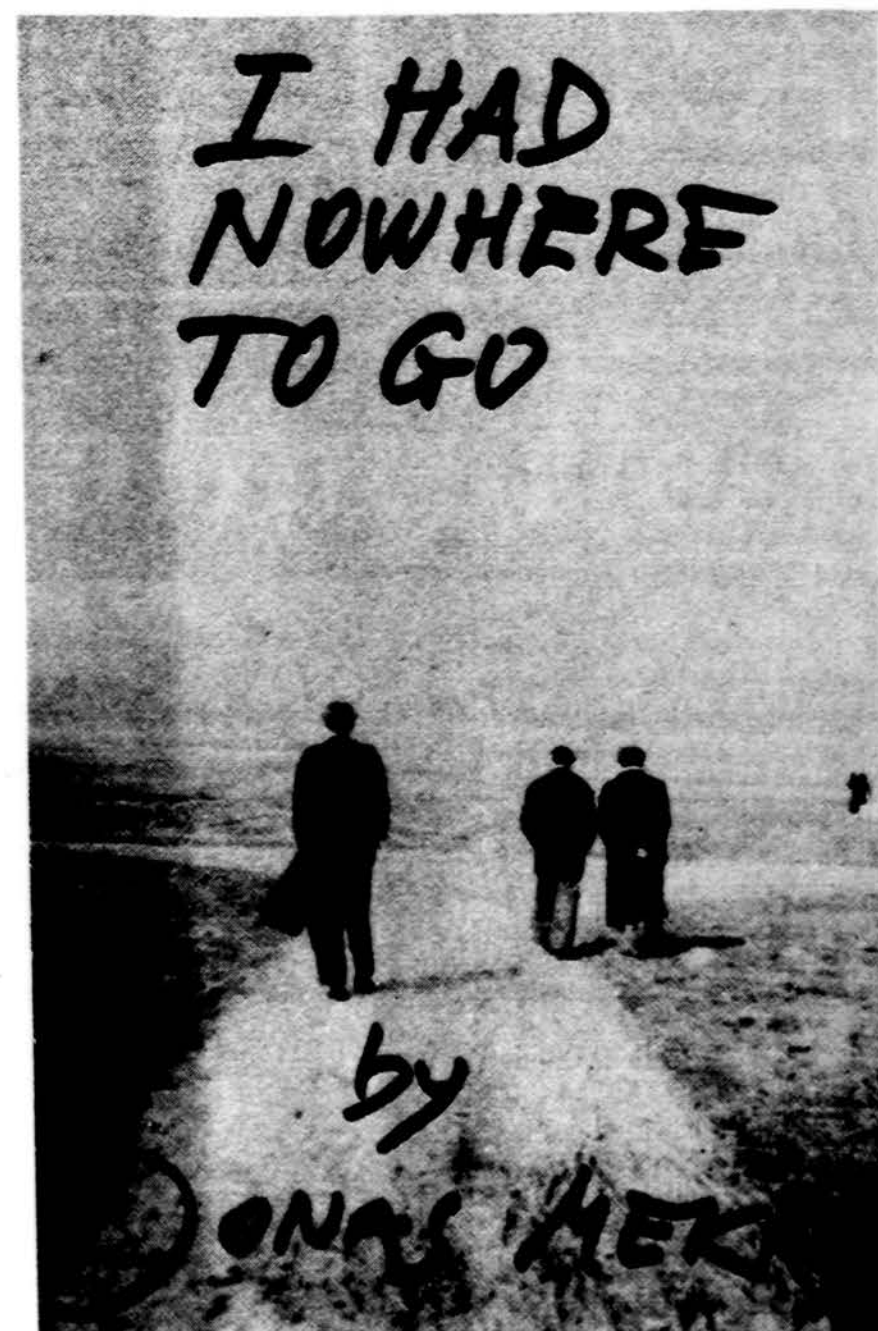
I had Nowhere to Go pabaigoje Mekas „sugrįžta“ į dvejus namus: į New Yorką ir į Itakę. Kaip matyti iš laiško Penelopei, jis pagaliau yra atradęs idealių namų įvaizdį ir su juo susitaisęs. Anksčiau Mekas saugojosi „saldžių praeities balsų“, kaip Ulisas saugojosi sirenų dainų, nes bijojo, kad jie jį pasmaugiantys (p. 466). Taip, autorius vis bėgo pirmyn, neatsigrėždamas, galvodamas tik apie dabartį ir ateitį: „Kiekvieną

liškai: dabartinis Mekas, sėdintis ramiai, žiūrintis į kitą ežero krantą, mato praeitį — motiną, save dar vaiką, lauką Semenikių kaime. Vaizdas paprastas, bet mielas — mėlynas dangus, geltonai ir raudonai žydinčios gėlės. Mekas paduoda ranką motinai — šitaip susijungdamas su praeimi. Ar tas vaizdas yra tikras prisiminimas, ar jis tik įsivaizduotas, nesvarbu. Jis — Meko Itakė.

Idomu, kad ta pati fotografija knygos pradžioje ir pabaigoje įrėmina Meko memarus — šešerių metų Jonas Mekas su tėvu. Nuotrauka — paprastas „snapshot“ iš šeimos albumo, kuris užfiksuoja akimirką iš autoriaus vaikystės. Šiuo momentu Mekas stovi priešais sėdintį tėvą, kuris, atrodo, savo kūnu yra apgaubęs vaiką. Tėvo ranka ant vaiko peties. Meko vyresnio brolio ranka ant tėvo peties. Stipriai jaučiami šilti santykiai tarp artimų šeimos narių. Visi žiūri priekin — į fotografą ir į skaitytojus. *I had Nowhere to Go* epizodai panašiai užfiksuoja akimirkas iš Meko gyvenimo. Ši fotografija knygos pradžioje ir gale primena, kad Meko gyvenimo istorija apėjo ratu: autorius vėl sugrįžo į gyvenimo būseną, kurioje jis jaučiasi saugus, savi pasitikintis ir tikras savo ateitimi. Tai imanoma, tik susitaičius su praeimi.

NUORODOS

- 1 Jonas Mekas, *I Had Nowhere to Go*. New York: Black Thistle Press, 1991. Pp. 468-469. Po tolimesnių citatų iš šio teksto žymimas tik puslapio numeris. (Vertimai į lietuvių kalbą: A. B. ir mano — J. A.)
- 2 Jan Vladislav, „Exile, Responsibility, Destiny“, *Literature in Exile* (ed. John Glad). Durham, North Carolina: Duke University Press, 1990. Pp. 14-15.
- 3 Ten pat, p. 15.

Jono Meko memarų knygos „I Had Nowhere to Go“ (New York: Black Thistle Press, 1991) viršelis.

Giedrės Kaukaitės koncertas Čikagoje

MINDAUGAS BIELSKUS

Nors per anksti ir per lengva liaupsinti Giedrę Kaukaitę, bet kadangi pas mus tai įprasta, sunku ir man atsisakyti. Tik užuot ją sugretinti su Elizabeth Schwartzkopf ar Victoria de los Angeles, geriau aš ją įstatysiu į tą panteoną lietuvių kaimo dainininkių, kurios lietuvių liaudies dainas perdavė, vystė ir kūrė. Tai yra tos dainininkės, kurios vokiečių filosofo Johann Gottfried von Herder dėmesį patraukė jau aštuonioliktame šimtmetyje, kurios įkvėpė Igor Stravinskį pradėti savo *Le sacre du printemps* su lietuviška liaudies daina ir davė pagrindą lietuvių koncertiniai muzikai. Šių kaimo dainininkių vardų nežinau, bet jų neabejotinai gabumus galima išgirsti, besiklausant įvairių liaudies muzikos plokštelių, išleistų Lietuvoje per pastaruosius kelis dešimtmečius.

Giedrė Kaukaitė, jai neklystu, jau trečią kartą Čikagoje pasirodė, šį kartą, *Draugo* dienraščio surengtame koncerte Jaunimo centre kovo 20 dieną. Nenoriu krapštyti senas žaizdas, tik paminėsiu, kad tai, kas mus patraukia, tikras kūrybiškumas ir meniškumas, buvo mūsų pačių drausta ar piešta raudonom spalvomis prieš nedaug metų. Pakaks pasakyti, kad mes išveikioje, kurie neabejojame savo pranašumu, kartais nuskriaudžiame savo gabiausias žmones.

Giedrė Kaukaitė pirmoje programos dalyje atliko vien lietuviškas dainas. Daugumas iš jų buvo liaudies dainos, pritaikytos per pastaruosius dvidešimt ar trisdešimt metų koncerto salei. Kompozitoriai įvairūs, Justino Bašinsko vokalinis ciklas „Teka upelė“, Felikso Bajoro „Dainos“ ir paskutinė grupė kūrinių – Algimanto Bražinsko „Dvi raudos ir aukojimas“. Ši paskutinė grupė skyrėsi tuo, kad dainos tekstas yra šiuolaikinio poeto Marcelijaus Martinaičio, o pačioje muzikoje neįaučiama liaudies motyvu.

Daugumą šių dainų girdžiu pirmą kartą. Vieną anksčiau būvau girdęs, dar gimnazistu būdamas, kai a.a. Bernardas Prapuolenis mus mokė dainuoti „Sorbinčiula ogela“. Tad buvo įdomu pasiklausyti, kaip Bašinskas ją panaudojo savo vokaliname cikle. Kita, Bajoro „Ugdė matutė“, neseniai girdėjau Sigutės Stonytės atliekama.

Dažniausiai, norint įvertinti kūrinių ir atlikėjų, norisi būti gerai susipažinus bent su kūriniu. Bet šį kartą kai kurios dainos tuojau pat stipriai paveikė. Giedrė Kaukaitė atliko Bajoro karo dainą „Jojau dienele“ su betarpiška resignacija. „Ritaujoja, sesute“ dar ir dabar skamba ausyse. Joje sesuo laukia begrižtančio brolio, o gale dainos, visai pakeitus dainos foną, dainininkė perteikia žinią, kad brolis jau miręs. Geriau susipažinus su dainomis, greičiausiai ir kitos paliktų stiprų įspūdį. Tikiuosi, kad bus daugiau tokių progų.

Ši pirmą dalis buvo trumpa apžvalga dabartinės lietuvių muzikos. Galėjome palyginti kompozitorių prieigą prie liaudies dainų, kaip jie jas išryškina. Nors mes įpratę girdėti lietuviškas dainas neoromantiniu ar impresionistiniu stiliumi, šio koncerto dainų akompanimentas buvo daug disonantiškesnis. Retai akompanimentas pakartojo dainos melodiją, daugiausia turėjo savo dalį, kuri tik išryškino arba papildė pačios dainos nuotaiką.

Antra programos dalis susidarė iš Johannes Brahms ir Joaquin Nin dainų. Giedrės Kaukaitės didžiausia stiprybė yra jos sugebėjimas sudaryti galingą dramatišką įtampą. Brahms'o dainose to nebuvo reikalinga, reikėjo tikslių, nušifuotų, nudailintų

Viršuje (kairėje) – solistė Giedrė Kaukaitė savo koncerto metu Jaunimo centre, Čikagoje, kovo 20 dieną; (dešinėje) Vaclovas Momkus sveikina koncerto akompaniatorę pianistę Gražina Ručytę-Landsbergienę. Apačioje – po koncerto: Elena Barienė, Stasys Baras, Gražina Ručytė-Landsbergienė ir Dalia Kučienienė

Jono Tamulaičio nuotraukos

dainos perdavimo. Šioje dalyje to stigo. Tačiau tuojau noriu pridėti, kad Brahms'o „Am Sonntagsmorgen“, kurią solistė perteikė su dideliu dramatiškumu, paliko gerą įspūdį. Žinoma, daina „Vergebliches Staendchen“, kuri pasižymi savo žaismingumu, ne taip įtikinamai skambėjo.

Joaquin Nin dainos buvo įdomi programos dalis. Kaip ir visos programos dainose, kiekviena daina atspindėjo kompozitoriaus giminės savitą kultūrą. Joaquin Nin atveju, ispanišką. Niekada jų

nesumaišysiu su lietuviškom ar vokiškom dainomis. Šiose dainose fortepijonas užima labai svarbią dalį, vienoje „Canto Andaluz“ net atsiduria dainos centre. Gražina Ručytė-Landsbergienė sklandžiai atliko savo dalį, o Giedrė Kaukaitė dainavo su įtikinančiu ispanišku koloritu. Šiose dainose, kaip ir per visą programą, girdėta gaudus atliekų susigroijimas.

Priedo po programos girdėjome lietuvių liaudies dainą apie kregždę. Spėju, kad dainininkė ją

skyrė mums išveikams. Tai buvo gražus nesentimentalus būdas pripažinti mūsų padėtį. Toks gestas kaip tik ir daug pasako apie šią nepaprastą dainininkę. Laukiu, kad mes kitais metais vėl ją išgirstume ar Jaunimo centre, ar Čikagos miesto centre. Kita karta, kai ji tarp mūsų pasirodys, siūlyčiau pakviesti Giedrę Kaukaitę į mūsų lietuviškas mokyklas pristatyti liaudies dainas. Tos dainos jai prie širdies, jos talentas didelis, lengva jai būtų užburti mūsų atžalyną.

Šiemetinio Čikagos Lietuvių operos spektaklio – Bellini'o „Norma“ plakatas, sukurtas dailininkės Ados Sutkuvienės.

Nuo neoficialaus vargonininko iki operos chormeisterio

Pokalbis su muziku Ričardu Soku

Jau gal antri metai, kai Čikagos lietuvių muzikiniame gyvenime aktyviai rodomi naujas veidas: tai Ričardas Sokas, Čikagos Lietuvių operos chormeisteris, Švč. Mergelės Marijos Gimimo Tėviškes parapijų vargonininkas. Ar teįant balandžio 18 dieną įvykstančiam Vincenzo Bellini operos „Norma“ spektakliui, kuriai paruošiant chorą daug darbo idėjo ir chormeisteris Ričardas Sokas, šiam ne per seniausiai iš Lietuvos atvykusiam palyginti jauno amžiaus muzikui pateikiu kelis klausimus:

– Kur gavote muzikinį išsilavinimą: kokias mokyklas baigė, kokiems chorams Lietuvoje vadovavote?

– Suprantama, visus muzikos mokslus baigia Lietuvoje. Na, o savo muzikinę „karjerą“ pradėjau būdamas šešerių metų. Kelmės vaikų muzikos mokykloje. Po metų su tėvais persikėlėme gyventi į Šiaulius, taigi ir muzikos toliau mokiausi Šiaulių vaikų muzikos mokykloje dar šešerius metus. Po to įstojau į Šiaulių aukštesniąją muzikos mokyklą, kurioje tęsiau mokslus dar ketverius metus. Lietuvos Valstybinėje konservatorijoje (dabar Muzikos akademija) studijavau 1981-1986 metais, kurią baigęs, gavau dėstytojo, pianisto, kamerinio ansamblio solisto, koncertmeisterio ir vargonų solisto kvalifikacijas ir diplomą.

Pažintis su choralis prasidėjo dar Šiauliuose, kur „neoficialiai“ dirbau Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje kaip vargonininko padėjėjas, repetuojant su choru. Gyvenant ir studijuojant Vilniuje, dirbau su Katedros ir Vilniaus Mokytojų choralis.

– Ar turėjote ryšių su Lietuvos Valstybine opera?

– Studijuodamas konservatorijoje, dirbau su Operos teatru koncertmeisteriu.

– Kada sužinojot, kad toli už Atlanto vandenyno egzistuoja ir Čikagos Lietuvių opera, pirmą „Rigoletto“ spektaklį davusi 1957 metų ankstyvą pavasarį ir šiuo metu besiruošianti „Normos“ spektakliui?

– Pirmą kartą apie Čikagos Lietuvių operą išgirdau, studijuodamas konservatorijoje, bet gana mažai, nes tuo metu apie tai plačiau sužinoti buvo sunkoka.

– Ar teko ją matyti Vilniuje, kai Čikagos Lietuvių opera ten lankėsi?

Ričardas Sokas su Lietuvos Valstybinės operos solistu Virgilijum Noreika. Martyno Vidzbelio nuotrauka

– Ne, matyti neteko, nes tuo metu turėjau keletą vargoninių koncertų kituose miestuose.

– Sakykite, ar kada nors tikėjotės, kad ateityje ir Jums, kaip chormeisteriui ir koncertmeisteriui teks dirbti su Čikagos Lietuvių operos vienetu, ir ką galėtumėt apie tai pasakyti?

– Atvirai prisipažinsiu, jog apie darbą su Čikagos Lietuvių opera niekada negalvojau, nes mano pagrindinė specialybė buvo susijusi su vargonų solisto – atlikėjo darbu. Na, bet taip susiklosčius aplinkybėms, aš esu labai patenkintas, kad tenka ir man prisidėti prie šio vieneto ruošimo operų pastatymams. Kalbant apie pačius choro narius ir jų nenuilstamą entuziazmą ir užsidegimą, tai galiu pasakyti tik geriausius ir nuosirdžiausius žodžius, tai yra nuostabūs žmonės!

– Šalia operos dar dirbate kaip vargonininkas, vadovaujate bernardams ir kitiems chorams? Malonė kate apie tai papasakoti.

– Taip šalia darbo operoje, dirbu vargonininku Švč. Mergelės Marijos Gimimo parapijoje ir Tėviškės parapijoje choro vadovu. Tikrai, patikėkite, sunku labai daug nuosirdžių žmonių, su kuriais tenka dirbti ir bendrauti.

– O ką pasakytumėt apie savo šeimą, kuri prieš Kalėdų šventes atvyko pas Jus į Čikagą. Ar ilgai planuojate čia pasilikti?

– Taip, mano žmona Dalia ir sūnus Donatas atvyko gruodžio mėnesį ir dabar, atrodo, jau apsiprato su pasikeitusiomis gyvenimo sąlygomis ir pradeda įsijungti į kai kuriuos darbus. Sūnui šešeri metai ir jis pradėjo lankyti parapijinę mokyklą, kurioje tenka kalbėti jau... angliškai. Na, o dėl to, kiek laiko mes čia ketiname pasilikti, tai galiu pasakyti, jog dokumentai jau yra sutvarkyti, kad mes galėtume čia pastoviai gyventi.

Kalbėjosi Vl. R.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

„Mums gėda kasdien susidurti su liepsnojantais savo regiono konfliktais, įvairiomis smurto formomis“, rašo „Budapešto atsisaukimo“ autoriai. „Bet mūsų – pavojingos padėties ir mūsų savignos pavojys gali būti pažįstamas ir kitose pasaulio dalyse (ir joms praversti). Todėl mes norime užmegzti tarptautinį dialogą“.

Dar nežinia, ar Tarptautinė demokratine chartija bus pasirašyta Dubrovnik'o Kongrese. Bosnijos agonija tebesitęsia, ar tilerija gali vėl pradėti skaldyti „Adrijos perlą“. Chorvatų PEN centras prašo visus kitus pasaulio centrus nesudvejoti ir Kongrese dalyvauti. Savo atsisaukime chorvatų rašo: „Neatvykti ir pasitenkinti rezoliucijos atsantiu būtu tas pat kaip parašyti iš humanitarinių oro konvojų niekieno žemės išmesti paketelius, kuriuos pasiglemė ne tie, kuriems verčiau jį reikia“.

Į tą atsisaukimą turėtų atsilipti ir Kongrese dalyvauti Lietuvių PEN centras, kurio veikla pasta-

Ričardas Sokas prie vargonų Švč. Mergelės Marijos Gimimo parapijos bažnyčioje, Čikagoje. Martyno Vidzbelio nuotrauka

ruoju laiku sulėtėjo. Baltijos šalims irgi gresia panašūs pavojai, Lietuvai ir jos kultūrai reikia sąjungininkų, pasaulio viešosios nuomonės supratimo ir paramos.

Garbės svečiu Kongrese pakviestas dalyvauti Tomas Venclova iš Amerikos; taip pat laukiama Stasio Goštauto. Tikimės, kad jie Dubrovnik'e susitikis taip pat su

vilniečiais ir kauniečiais, aukštaisiais, žemaisiais, suvalkiečiais ir dzūkiais.

Algirdas Landsbergis

Julius Keleras

Laiškai iš Vilniaus (5)

Mielieji,

Politinės struktūros susidėvi taip pat, kaip ir daugelis kasdienybės daiktų, jeigu netampa gyvatinga visuomenės politinio gyvenimo šerdimi. Pripažįstant, jog tam tikrą ir neneigiamai svarbų vaidmenį lietuviškosios išeivijos pasaulyje atliko VLIK'as, dera išvysti ir tam tikrus, beje, gana keistus, radikalius pasikeitimus, pakeitusius antikomunistinę orientaciją palankumu buvusiems komunistinės nomenklatūros šulams. Kaip bežiūrėsit, o neslepamos buvusios VLIK'o pirmininko simpatijos buvusiam LKP CK pirmajam sekretoriui, o tuo pačiu ir LDDP, atrodo gana keistai.

Kas be ko, formaliai komunistų partija nebeegzistuoja, tačiau senasis mentalitetas, o su juo ir buvę polinkiai, ambicijos, itakos, ryšiai, lengvai ir nekalnai neišnyksta – neužtenka pakeisti partijos išskabą ir liepsnėingai pasakyti porą tautiškai angažuotų kalbėlių. Kaip rašo vienas buvęs Vytauto Landsbergio komandos žmogus: „Visi puikiai suprantame, kad naujoji valdžia šventesnė už Popiežių. Bus ir patriotinių kalbų, ir gėlių, ir vainikų, ir ordinų. Apeigų beigi minėjimų taip pat nestokosime. Taip jau čia sutvarkyta – atmintį pasilieka tai, kas apeiga ar švente pažymėta“. Valdžion ištvirtinusi LDDP struktūrą jau pradėjo rodyti savo tikrąjį veidą – andai prieš rinkimus, visaip kaltinant ankstesnę vyriausybę dėl ekonominio nuosmukio, rimtai žadėta, jog bus sustabdytas beprotiškas kainų kilimo tempas.

Tačiau dabartinė kasdienybė to nepatvirtina – kainos kyla kasdien, įgaudamos vis didesnę pagreitį – brangsta duona, mėsa, kiti produktai, o kovo 5 diena spaudžia konferencijoje ekonomikos ministro pavaduotoja F. Jasevičienė pareiškė, jog artimiausiu metu maisto produktų kainos dar pakils 50%, o kaip tas realiai atsilieps gyventojų nuotakoms, nesunku numanyti, juk kainų augimas atlyginimų augimą aplenkia tris kartus. Būtu galima bent iš dalies su tuo susitaikyti, jei horizonte smužtų demokratinės Lietuvos kontūrai be socialistiškai – komunistinių nuosėdų. Ką jau besakyti nešališkiems stebėtojams, jeigu pats laikinasis LDDP pirmininkas, Seimo nacionalinio saugumo komiteto pirmininkas Gediminas Kirklis pripažįsta, jog esama „kažkiek žmonių, kurie gerokai atsiliko nuo partijos evoliucijos socialdemokratinė linkme ir išlieka komunistinės pozicijose“ (galime prisiminti, jog LDDP buvo įkurta 1990 m. gruodžio mėnesį dvidešimtajame LKP suvažiavime).

Kaip sakoma – komentarai nereikalingi. Akivaizdu: nedemokratinės kilmės politinė struktūra neleidžia atskiram žmogui veikti pagal sąžinės, moralės principus, sukausto jo

valią dogmų ir priklausomybės grandinėmis. Akivaizdu: Lietuvoje didėja nedarbas, mažėja valstybės produktas, kyla infliacijos lygis, dirbtinai stabdoma ekonomikos ir krašto reforma, neskubama pasinaudoti Vakarų investicijomis ir kreditais. Buvusieji partokratijos pirmūnai kontroliuoja ekonominę sritį – turta, finansus; nesunku prognozuoti, jog ir privatizacija, ir kitas ekonomikos sferas reguliuojantys įstatymai bus pakeisti šios partinės grupės tikslams.

Naujoji valdžia leido įžengti į atsakingus postus žmonėms, kuriems buvo išskirti kaltinimai dėl bendradarbiavimo su KGB. Vėl stengiamasi išsaugoti ūkio centralizaciją, žadama atkurti kolektyvinę žemės nuosavybę; mokamos skolos Rusijai, kuri, atrodo, nėra pasiruošusi gražinti savo įsiskolinimų Lietuvai. Su naikintas Aukščiausios Tarybos apsaugos skyrius, kuris jau buvo pajėgus kovoti su politiniu terorizmu ir ardomąja veikla, apsaugoti užsienio svečius ir ypatingos svarbos objektus. Sovietmečio tradicijoms dar nespėjus išnykti iš lietuviškos realybės, regis, atsiranda nauja palanki dirva: korumpuotų valdininkų sluoksnio didėjimas, plintantys ekonominiai ir kriminaliniai nusikaltimai.

Štai kokie nelinksmi dalykėliai, o kur dar LDDP deka kintanti užsienio politika – ji susiaurina iki ekonominių santykių; santykiai su Rusija atrodo ribosis valdymo lygiu – tarp žinybų ir ministerijų, valstybinis santykiavimo lygis, kuriuo normalioje situacijoje turėtų kontaktuoti dvi valstybės, regimai, bus primirštas, jeigu ne visam palaikytas. O tai jau vėl panašų į stipraus centro ir daugiau ar mažiau nuolankaus satelito santykius, į centro ir NVS (Nepriklausomų valstybių sandraugos) ryšius.

Ne paslaptis, kad LDDP absoliučiai kontroliuoja valdžią – tiek Seimą, tiek prezidentūrą, tiek ir vyriausybę; opozicija neturi galimybių viešai reikšti savo nuomonę vienu ar kitu klausimu. Jau bandoma uždaryti besistojančius nevalstybinės televizijos ir radijo kanalus, o iš valstybinės televizijos politinių pažiūrų įvairovė išgijama, apsiribojama dažniausiai menkavertėmis politinėmis laidomis. Valdžios sluoksniuose yra žmonių, dar ne taip seniai „Ateities forumė“ teigusiu, jog Lietuvai būtina laikinai įstoti į gorbaciovinę federaciją.

Gal iš tų pavyzdžių ir matome – laisvėjimas Lietuvoje lėtas ir skausmingas. Bet juk svarbiausia nors pamažėle eiti pirmyn. O tuo tarpu ar tikrai pirmyn žengiame?

Su viltingais palinkėjimais šv. Velykų proga,

Julius Keleras

IŠ DABARTINĖS ANGLŲ POEZIJOS

Douglas Dunn

ANT TERRY GATVĖS STOGŲ

Televizijos antenos, kinietiškos raidės
Lengvai linguoja dūmuose padangės pakrašty.

Žvirbliai lizdams pešioja samanas,
Miestietiškoji švelnia, neišrankia flora ir fauna.

Retkarčiais žvilga po lietaus stogų skalūno plokštės.
Statybininkas lopo kiaurą stogą kažkieno.

Jis klūpo tiesia nugara, kad pailsėtų. Rankoj jo
Mentė nušvinta saulės užgautą kaip auksas.

MODERNI MEILĖ

Vasara. Ir mudu sėdima už stalo
Name, kuris ne mūsų, pasimėgdamai
Išsinuomosios tylos minutėmis, nes antrojo
Aukšto gyventojai yra išvykę. Migdo
Burkuodami balandžiai pusvaikius ir invalidus.
Žolėn savo šešėlius purto medis. Per tankynę
Mano apsilėidimo irias rožės. Taip velkame dienas
Ir be jokios vilties suaukt didesnės
Laimės, nei ši, nedaug ir meilės tos parodyt,
Nebent kaip mudu laikomės arba koks šitas vakaras,
Jokio žmogaus, tykus, ir mudu dar tebegyvi dalinamės
Šeimyniškąja meile, lyg ir vieni, visi kiti
Gyvenimai jau nudėvėti iki medžių ir dienų saulėtų,
Sulaukt dar tikintis tik apsilankymo katės.

IMPERIJOS

Tos visos mirusios imperijos... Jos dingo
Su savo atlasais ir grand rojaliais.
Ir geografijos ramybės nepalikio. Kitus
Jos užkariavo rožė ir dagiu. Mūsų seneliams
Ir protėviams atrodė visiškai teisinga
Iškelti savo spalvingą vėliavą kas rytą
Vis kitame krašte ir kitame saulėtekyje
Ir ją nuleist, palydint žvalerio trimtais,
I sutemas. Jie brovėsi į viską: žemės plotus,
Gyvenimus, laikus ir žmones. Ir po to miegoti
Nuėdavo į savo lovas. Mirė jie,
Kai numirė imperijos. Jos numirė pirmą. Jos mirė
Prieš juos. Bet jie dar nieko nežinojo apie tai.
Kilmė, galia, prekyba ir laivynas, ir pulkų šimtai
Dar atidėjo išdidžiai tą atsiskaitymo finalą.
Bet jis kainavo daug. Mes sąskaitas suveddami į galą
Nudraskom moralės nuo prarastos jų galios.
Tai jie pražudė mus. Jie užkariavo kontinentus.

Sukamšė mus į savo uniformas. Mes išraižėm jūras,
Mes plušom jų kasyklose ir jų istoriją jiems kūrėm.
Jūs dirbkite, o mes valdysim jus, – jie sakė. Mes dirbome, jie valdė.
Ir jie apgavo mus. Ir jie visus apgavo. Ir dabar dar
Visus apgaudinėja. Taip per amžius bus. Pasiklausykite:
Bedarbis pameistris karališkos gadynės fleita groja
GOD SAVE THE QUEEN ir nesumuoja, pats nežino,
Kad buvo ir yra jis skurdžius paskutinis.

Medbh McGuckian

MERGAITĖ AUDĖJA

Aš audžiau visus metus, aš buvau arčiau nei tu manei,
Nors dar gerokai toli, nuo savosios saulės,
Kaip žąsis, vasarąjanti Sibire ir žiemąjanti Gango upėj.

Aš buvau tavo puošmena ir santuokos veidrodys, sala be inkaro,
Atsitrankanti į krantą nuo to laiko, kai tavo strėlė
Istrigo mano plaukuos ir mano ryžių varpas pripildė medum

Tavo dvisavaitinių apsilankymų metu mano Didžiojo Šalčio Rūmuose,
Kurios tu man pastatei iš cinamono medžio. Aš pavogiau
Tavo indą su persikais prie Brangenybių Ežero, kai tu gyvenai

Vienišo Parko Rūmuose. Mano medis išaugino po lapą
Kasdien per penkiolika dienų ir tada kasdien metė po lapą.
Jie krito lyg iš mėnulio, lyg lašai nuo virvės dumblynos.

Septynioms mano angoms nereikia lapės seilių
Mažoji stiklinaitė – lapė puikiai pramato savąją mirtį
Ir jos auganti skausmą sugeria – aš galėčiau šilkmedžių sodą

Atsiimti iš jūros, kaip undinė anoji su auksiniu raktū
Prie šarkų tilto septintąją dieną septintojo mėnesio,
Nebent kalavijai ima nerinti savo makštyse:

Tom dienom naikintoją šiaurį retai kas tegarbina –
Rudenį tigras iš Vakarų nusileidžia, dūmai
Degančių lapų saugo mano brangakmenį, dar neįvardintą.

Vertė Henrikas Nagys.

Douglas Dunn gimė 1942 metais Renfrewshire. Studijavo Hull universitete. Dirbo bibliotekininku Amerikoje ir Anglijoje. Vėliau laisvas rašytojas Anglijoje (Hull mieste). Iš poezijos rinkinių paminėtini: *Terry Street* (1969), *The Happier Life* (1972), *Love and Nothing* (1974), *Barbarians* (1979) ir *St. Kilda's Parliament* (1981).

Medbh McGuckian gimė 1950 metais Belfast, Šiaurės Airijoje. Lankė ir baigė Queen's University Belfast'e. Mokytojauja St. Patrick's College, Knock mieste. Paminėtini rinkiniai: *Portrait of Joanna* (1980) ir *The Flower Master* (1982).

H. N.

Kaip sužlugo Rytų Vokietijos literatūra

Drauge su Rytų Vokietija subyrėjo ir daugelio jos rašytojų reputacijos. Anksčiau privileijuotas literatūrinis elitas dabar kaltinamas bailumu ir tarnavimu priespaudos aparatui. Šia tema *The New York Times* dienrašio savaitiniame žurnale šių metų pradžioje buvo išspausdintas Katie Hafner straipsnis, pavadintas „Skaitytojų tauta išmeta savo rašytojus“, kurį skaitant akyse vėl pražygiuoja Tarpautinio PEN klubo konferencijose sutikti oficialieji Rytų Vokietijos delegatai – uniformuoti pilkais kostiumais, kalbantys vienodu žargonu... Tai paprastai būdavo literatūrinio aparato pareigūnai; tikri rašytojai pasirodydavo labai retai.

Straipsnio autorė primena, kad dar ne taip seniai Rytų vokiečiams jų rašytojai buvo „kultūriniai didvyriai“, iš kurių buvo laukiama tiesos ir vilties žodžio. Daugelis jų gyveno kaip inkstai socialistiniuose taukuose – ištaigingi butai Rytų Berlyno elitiniuose kvartaluose, vakarietiški automobiliai, vilos, privačios sąskaitos Šveicarijos bankuose. Net ir vidutiniais autoriams būvę garantuoti putlūs tiražai ir geras gyvenimas.

Už tai daugelis tų rašytojų at-

silygindavo lojalumu santvarkai. Jų kritiškos pastabos kartais suerzindavo valdžios organus, bet labai reta knyga suabejojo, ar ši vienos partijos diktatūra yra teisėta. Net kai autoriai pakritikuodavo savo visuomenę, jie teberėmė komunizmo idėją.

Anot Katie Hafner, Rytų Vokietijos rašytojai gyveno dvilypį moralinį gyvenimą – jų „disidentizmas“ buvo daug atsargesnis, negu Vaclav Havel'io ar György Konrad'o. Tūkstančiuose Rytų Vokietijos literatūros puslapių nėra nė vieno tiesaus demokratiškos reikalavimo. (Čekoslovakijoje, antra vertus, po 1968 metų nebeliko nė vieno rimto rašytojo, kuris pasakytų: „Aš dar esu komunistas“.) Kai rašytojai peržengdavo ribas – kaip Guenter Kunert ar Rainer Kunze – jie paprasčiausiai būdavo išsiunčiami į Vakarų Vokietiją. Kai kurie, kaip Wolf Bierman, išvyko patys. Bet daugelis teberėmė „socializmo statybą“ ir rituališkai smerkė Vakarų Vokietiją kaip fašistų valdomą primityvių vartotojų šalį.

Prieš keletą metų į Vakarus pasitraukusi romanistė Monika Maron vengia susitikimų su savo buvusiais kolegomis rašytojais Rytuose. „Man sunku tikėti“,

rašo ji, „kad žmonės, kurie valgo duoną iš protavimo, nematė, jog visa jų šalis buvo pavirtusi išmatų ir purvo krūva“. Kai prieš dvyliką metų ji parašė romaną apie cheminės pramonės pasibaisėtinais užterštą Bitterfeld'o miestą ir apylinkes, Rytų Vokietijos leidyklos atsisakė jį spausdinti. Net ir šiandien, Vokietijai susijungus, Vakarų ir Rytų rašytojai tebeturi atskirus Tarptautinio PEN klubo centrus ir nesugeba susivienyti. Buvusios Vakarų Vokietijos autoriai nenori sėdėti prie bendro stalo su kai kuriais Rytų partiniais rašytojais, kaip, pavyzdžiui, jų „popiežiumi“ Herman Kant, kuris pasirodė buvęs „Stasi“ – saugumo bendradarbis. Mes laukiame, kol jie išmirs – sako Monika Maron.

Pasak sraipsnio autorės, Rytų Vokietijos literatūros nuosmukis buvo itin ryškus praėjusių metų rudens Frankfurt'o knygų mugėje. Vienas svečių buvo tas pats saugumo konsultantas Herman Kant, kuris skaitė ištraukas iš savo memuarų, teisinančių jo karjerą. Dar prieš keletą metų jo pasirodymas būtų sutraukęs šimtus klausytojų. Dabar teatsilankė keliolika paliepusių senukų. Vakarų Vokietijos kritiko Frank Schirrmacher nuomone, tai buvo

simboliškas įvykis – paskutinis susitikimas su pačia komunistinės literatūros idėja.

Schirrmacher išdriso nepagarbiai atsiliepti ir apie iki tol beveik neliečiamą ikoną – žymiausią Rytų Vokietijos autorę Christa Wolf, kuri buvo populiari ir Rytuose, ir Vakaruose. Berlyno sienai sugriuvus, ji parašė apysaką „Kas belieka“, kurioje ji pasakoja, kaip ją jau tuzina metų sekiojo saugumas, nes ji išdriso protestuoti prieš savo kolegų rašytojų ištremimą. Schirrmacher ją apkaltino drąsos stoka – jei ji būtų išdrįsusi išleisti savo knygą dešimčia metų anksčiau, jau tada būtų iškilusi diskusija apie „Stasi“ – saugumą ir jo darbelius, apie Rytų Vokietijos literatūroje neegzistavusią temą. Christa Wolf tvirtina buvusi auka, sako Schirrmacher, bet iš tikrųjų ji buvo tyloka „kolaborantė“.

Kai tie atsargūs „disidentai“ – kaip Christa Wolf ar Stephen Heym – retkarčiais pasirodydavo Tarptautinio PEN klubo suvažiavimuose, jie laikydavosi labai atsargiai. Oficialieji Rytų Vokietijos delegatai aistringai teisindavo rašytojų persekiojimą bei kalinimą Vidurio-Rytų Europoje ir sovietinėje imperijoje. Jie tebesi-

Edvardas Kuprys Geležinis vilkas (Maironio lituanistinės mokyklos Lemont, Illinois, darželis) Iš šiandien atidaromos parodos „Vaikai piešė laisvę“ Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

priešino Baltijos tautų savarankiškų PEN centrų įkūrimui ir 1989 metais, kai demokratiniai rusų rašytojų atstovai jau tvirtai rėmė lietuvių, latvių ir estus. Taip į istorijos šiukšlyną grimzta dirbtinės literatūros aparatas ir jo veikėjai.

kž

Kai vieno asmens gyvenimo kronikoje randame patys save

• **Aleksandras Pakalniškis. SENATVĖS DIENOS.** Chicago, 1991. Viršelis – Dainos Pakalniškienės. Techninis redaktorius – Aleksandras Pakalniškis, Jr. Spaude „Draugo“ spaustuve Čikagoje. 636 puslapiai. Kaina – 12 dolerių. Gaunama „Drauge“.

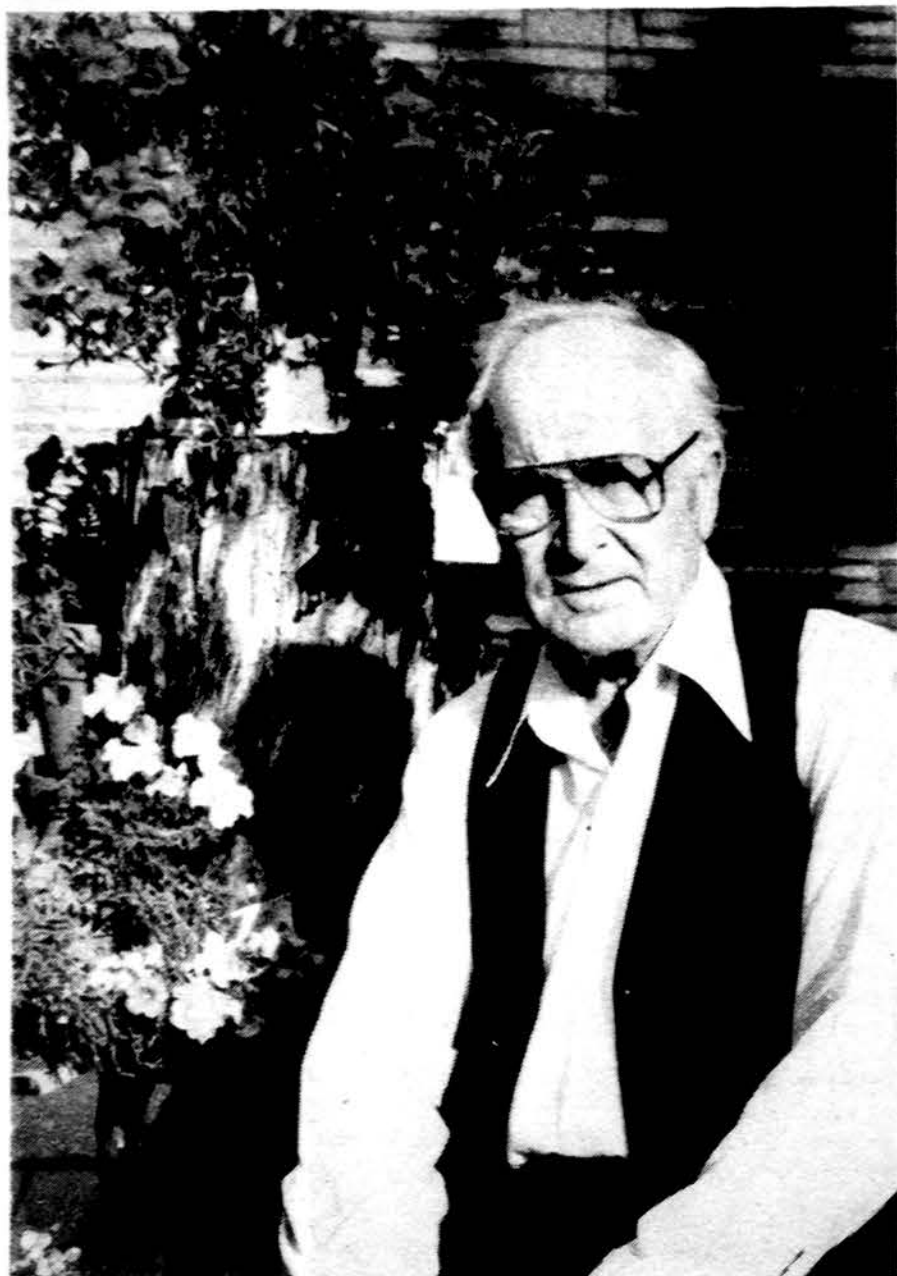
Ramios yra senatvės dienos. Kaip kasant bulves Lietuvoje, kada voratinkliai po laukus drėkoni ir visur yra pribirę geltoni lapai. Neilgai trukus apsnigs tie lapai. Apsnigs viskas, nieko nebeliks, tik balta ramybė visur. Žmogaus gyvenimą ir visas jo pastangas užuomaršties vėjas į praeities tolybes nusineš.

Tokiu įrašu, tuoj po titulinio knygos puslapio, prasideda Aleksandro Pakalniškio naujausia knyga. Į ją atsiliepiant, norisi sakyti – ir taip, ir ne. Taip, nes tos labai aiškios (kai kas sakytų banalios, jeigu drauge ji nebūtų ir gana liūdmena) žmogiškos egzistencijos tiesos nepaneigsi. O vis dėlto – ir ne, bent ne visai. Ar ne pasipriešinti tai „užuomarščiai“, jeigu ne su ja kovoti, tai bent ženklą įspausti, kad kiekvienas esame buvęs ir buvęs kaip tik tuo, kuo esame buvęs, yra rašomos knygos, daromos fotografijos, sukami filmai, įkalbamos garsajuostės... Ir ar tai visiškai bergždžia pastanga? Žin, ar galima būtų tai tvirtinti. To, kas buvo ir kas praėjo, kad liktų atminimas – ir tėra visos istorijos (mokslinės ar asmeninės, absoliučiai nesvarbu) tikslas. O be istorijos – mes paprasčiausiai neegzistuosime šioje žemėje, bent ne kaip žmonės.

Todėl ir šios knygos autorius, besiruošdamas leisti dar vieną stambų tomą apie „žmogaus gyvenimą ir visas jo pastangas“, ir tiki tuo, ką įvadinuose žodžiuose sako, ir norėtų, viltųsi tai pameigti. Ši visos žmogiškos kūrybos dėsni, ypač rašytinės, mūsų laikais yra labai įtikinaciniai yra atskleidusi viena žmogiškos mąstysenos srovė – vadinamasis „dekonstrukcionizmas“ (kiek ji praktikuojantys mokslininkai kartais yra išėję taip toli į lankas, kad pasiekę jų pakraščiuose nihilizmą, mėgaujasi juo, kaip geležėlę radę – tai jau kitas klausimas, ir čia jam ne vieta). Bet jų pagrindinė įžvalga – kad kūryba gimsta iš žmogaus ir visuomenės vidinio prieštaravimo ir pastangų jį, be abejo, nesėkmingai, pagal juos, nugaleti – yra neabejotinai vertinga, padedanti mums geriau suprasti literatūrą, meną, visuomeninį gyvenimą, gal ir save pačius, negu senieji ar religiniai, ar literatūriniai, ar kultūriniai, ar politiniai – dogmatizmai.

Tokia mintis persasi, pradėdant skaityti naująją Aleksandro Pakalniškio knygą, ir skatina grįžti vėl prie jo ankstesniųjų. Daug ką galima geriau suprasti šių jo knygų pagalba – apie mūsų pabėgėlišką ir išeiviską likimą, visokiausias mūsų visuomenines konfigūracijas čia, Amerikoje, nekalbant jau apie privilegiją iš arti matyti vieno asmens gyvenimišką patirtį – su jos viltimis, džiaugsmiais, vargais, kartais net labai intymiai atskleidžiamą, bet visada ją pasitinkančią, su turbūt reikėtų sakyti „žemaitišką“, dvasios stiprybę.

Senatvės dienos – dešimtoji autoriaus knyga. Pakalniškis puoselėja labai savitą dienoraštininko meną, kuris nepaprastai atvira žvilgsniui regį savo paties gyvenimą. Gyvenimą tvarko labai atidžiai. Yra planas savaitei, dienos ritualai. Autorius gyvena didelėje vokiečių kultūros įtakoje. Pavyzdžiui, šioje knygoje jis dažnai sugrįžta prie skaitomojo Heidegger ir būties sąvokos. Simptomai, kad vasara bandymai keliauti Prancūzijoje ar net

Aleksandras Pakalniškis 1989 metų rudenį.

V. Miliaus nuotrauka

itališkai ar prancūziškai kalbančiose Šveicarijos dalyse baigiasi tiesiog bėgimu atgal Vokietijon. Idomus atostogų judėjimas iš Zillertal į Garmisch-Partenkirchen ir Baden-Baden. Vasaromis autorius su žmona daug metų nusiperka Eurailpass ir traukiniais keliauja (daugiausia Vokietijoje). Kelionėse stengiasi įsigyventi, ką reiškia gyventi mieste, kuriame keliom dienom apsistota. Iš kelionių persivežami daiktai kelia ne tik prisiminimus, bet taip pat palengvina gyvenimą namuose: medžiaga užuolaidoms, žieminiui batai, kiemo nykštukai.

Kai kuriais atvejais pajunti, kaip pavojinga būti autoriaus pažįstamu ar gimine – jo sprendimai kieti ir nevelkami į diplomatinis žodžius. Knygoje

aprašomas daugiausia privatus pasaulis, ne tas, kurį aprašo istorijos kronikos. Ta prasme Pakalniškio dienoraščiai gali būti labai naudinga medžiaga ateities lietuvių istorikams, nes juose apstu užjūrio lietuvių gyvenimo vinjetų. Čia rasime aukų rinkimą parapijos vargonų atnaujinimui, Lietuvos Vyčių metinį vakarą, gegužinę Beverly Shores. Autorius dažnai tikrai išreiškia lietuvių tuometines tikslas: „Bušo mes pradėjome labai nekęsti, sąžinės neturi jis nė lašo“ (p. 473). Tačiau pagrindinis tikslas: palikti ženklą, kad gyvenęs. „Prabėgo gyvenimas, toks didelis ir gražus man. O norėčiau, kad nežūtų jis visiškai, į praeities tamsą numestas, norėčiau kad pasiliktų nors mano parašytose

knygose. Ne save patį taip labai branginu, išsaugoti noriu, o tikslai gyvenimą savo, turtingą viltimis, siekimais, vargais, nelaimėmis ir pasisekimais ir aplinka, per kurią jis yresi. Yra gyvenimų ir gražesnių už maną, turtin gesnių, kitų žmonių gyvenimų, bet aprašyti, nuoga ir pilną į šviesą iškelti, tegaliu tik savąj. Jei noriu nemeluoti, apie tikrą gyvenimą šnekėti, ne apie išgalvotą, sufabrikuotą, kaip daro romanų rašytojai. Mano knygų neskaitys žmonės, kurie dabar pasaulyje kartu su manim gyvena, neįdomios yra jos jiems, kad aš tebesu gyvas, kad mane pažįsta, kad savo gyvu buvimu uždengiu jas, šviesą iškraipau. Tegu, tegu gulės neskaitytos, parašytos bus vis tiek, gyvos. Kas nors kuomet nors perskaitys – to ir užteks. O didesnę vertę jos turės, kai mane patį žmonės bus jau užmiršę“ (pp. 102-103).

Autorius retkarčiais sąmoningai panaudoja žemaitišką žodyną, bet skaitytojas iš konteksto žodžius supras. Pavyzdžiui, atspėti, kas yra „pylės“, padės tai, kad autorius aprašo pasivaikščiojimą miesto parke ir stebi pilies griovį plaukiojantį paukščiū. Kiek sunkiau suprasti autoriaus pasirinktą angliškų vietovardžių ortografiją – ne vienas iš jų lieka mįslė.

Autoriaus stilius gyvas: „Nepatiko mudum tame viešbutyje. Nuvažiavusiu įėjau tuojau į miestą, koks ten aplinkui buvo, ieškoti valgyklos vakarienei pavalgyti. Ir krautuvės ieškoti, kur galėsiu pirkti maistą. Pamatėva, kad krautuvė nėra, o valgyklos yra tik urkštynės“ (p. 13). Štai autorius vaikščioja parke, Baden-Baden mieste. „Tas parkas, begalinės erdvės jo, šimtamečiai ąžuolai, ir gėlynų plotai didžiausi, ir upė greitai bėganti, per mažas užtvankeles šokinėjanti, ir takai dailūs ir platus, ir suolai jų pakraščiuose. Kai einava tais takais, kai tie gražūs vaizdai mudu supa, ir paukščių koncertas girdisi iš medžių, kažkas apima mane, kažkas daug didesnio už nuotaką žmogaus, ir aš šneku Emilijai, skurdžios žmonų kalbos žodžiais pasekti bandau ką pergyvenau, tačiau pilnai išreikšti tai viską nėra galima“ (p. 313).

Reikia paminėti to paties autoriaus anksčiau išleistas knygas *Mes grįžtame* – tai jauno žmo-

Nauji leidiniai

• **WORLD LITERATURE TODAY** (Winter, 1993), Vol. 67, no. 1. A Literary Quarterly of The University of Oklahoma. Redaguoja – Djelal Kadir.

Anglų kalba skaitančiam pasaulyje tai bene pats rimčiausias ir pats gražiausias literatūros žurnalas, teikiantis puikią studijinę informaciją apie visų pasaulio kalbų bei tautų šiandieninę literatūrinę situaciją, neaplenkiant, žinoma, ir lietuvių. Žurnalas pradėtas čia, Amerikoje, leisti dar 1927 metais ir kurį laiką vadinosi *Books Abroad*. Vėliau pakeitęs vardą į *World Literature Today* ir redaguojamas esto Ivar Ivask, žurnalas metai po metų išaugo ir pasiekė šiandieninį savo pavidalą bei reikšmę. Krūptelėta tik tada, kada šio darbo entuziastas, redaktorius Ivar Ivask išėjo į pensiją ir netrukus per daug anksti mirė. Tačiau atsirado ir kitas nemažesnis ryžto pasišventėlis – dabartinis redaktorius Djelal Kadir.

Žurnalas visu savo laimėtu plotu eina ir toliau, atskiru numeriu toli peršokdamas net 200 puslapių. Paprastai maždaug pusę jų atskleidžiama studijiniams bei apžvalginiams straipsnims, o kita pusė – naujų knygų recenzijoms. Kartais tam tikro numerio straipsniai yra skiriami kuriai nors šių dienų ryškesnei literatūrinei apraiskai arba kurios nors tautos dabartinės literatūrai. Taip, sakysim, 1973 metų rudens numeris buvo skirtas baltų literatūroms: A Look at Baltic Letters Today.

Panašiai ir čia minimas naujausias žurnalo numeris pirmąją savo pusę žadina dėmesį šiandieninei rusų literatūrai: Russian Literature at a Crossroads. Kai tik pagalvojame apie rusų literatūrą, tai minty tuoj iškyla Puškinas, Dostojevskis, Tolstojus ir kiti šios literatūros praeities milžinai, lyg dabartis ten nebūtų daugiau ar

gaus dienoraštis. Prasideda, tar naujant Lietuvos kariuomenėje, baigiasi, istojus į universitetą Kaune. Knyga apima 1931-1935 metų laikotarpį. *Metų praeityj* – prasideda pradžios mokyklos metais, baigiasi pabėgėlio gyvenimu Vokietijoje. *Žemaitiai* – aprašyti žemaitių kaimo papročiai Lietuvos nepriklausomybės metu. *Studento dienoraštis* – 1936-1940 metai Vytauto Didžiojo universitete. *Gyvenimo pakelės* – jaunystės ir karo metų prisiminimai. Aprašytas bėgimas iš Lietuvos, gyvenimas pabėgėlių stovykloje, emigracija ir kūrimasis Amerikoje. *Plungė* – aprašytas Plungės miestas, jo žmonės ir svarbesni įvykiai. *Septintoji knyga* – gyvenimas Lietuvoje ir iš jos išvykus. *Sniego gniūžtė tirpstant*, *Saulėlydžio metais* – autorius ją apibūdina kaip „iš gyvenimo jau išeinančio žmogaus pasaulį“.

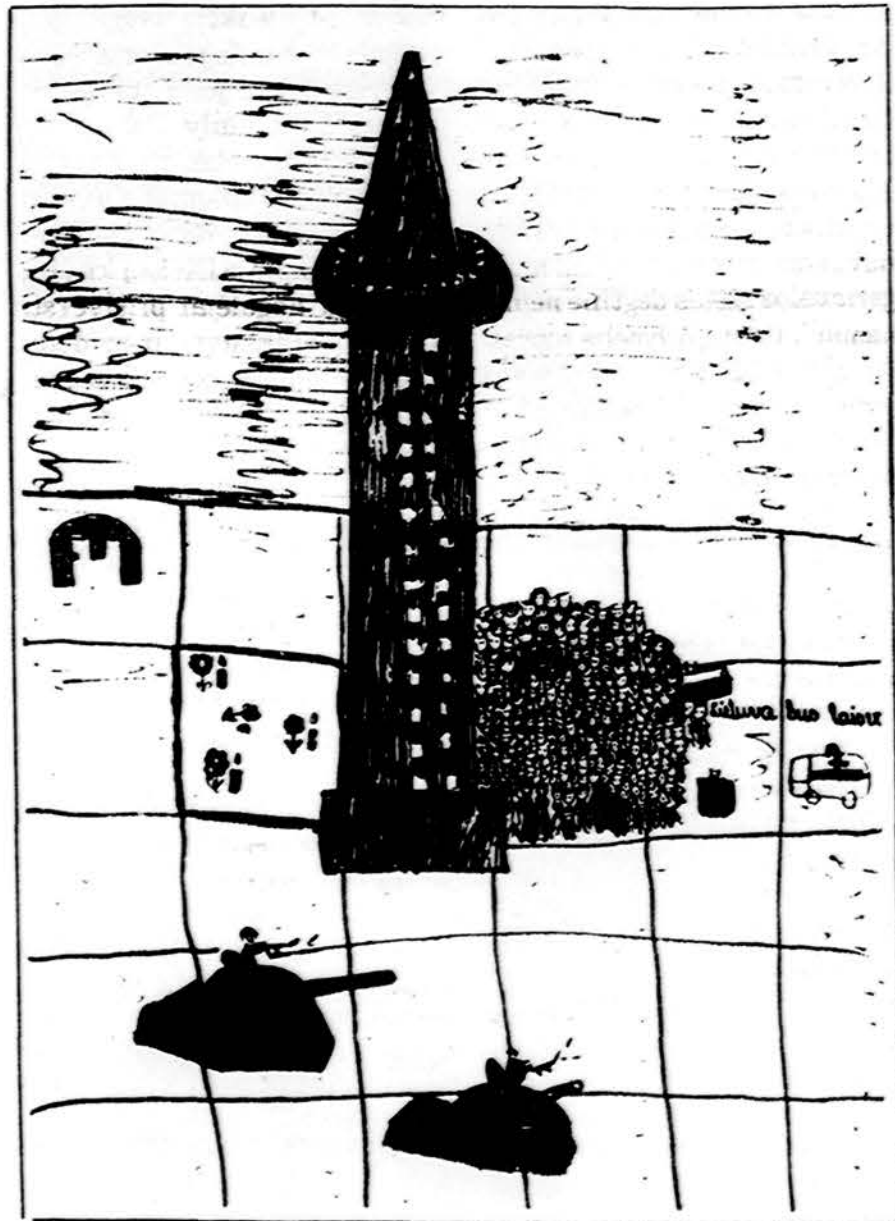
Ši dešimtis knygų yra tikrai vertinga vieno žmogaus gyvenimo kronika. Be abejonės, jos bus labai reikšmingos lietuvių išeivijos Amerikoje istorikams – tą rolę jos jau ir dabar jiems atlieka. Bet ir mums šios knygos patrauklios – jos skaitomos lengvai, o autorius dažnai priverčia sustoti ir susimąstyti. Linkėtina, kad ir šioji knyga nebus autoriaus jau paskutinė – aišku, truputį gaila, kad jis jau pradėjo vartoti jau elegiškus knygoms pavadinimus: *Sniego gniūžtė tirpstant*, *Saulėlydžio metais*, *Senatvės dienos*. Dabar gyvename tokį naują, net nesvajotą anksčiau išeivijos gyvenimo tarpinį. Kaip praverstų ir šito laikotarpio kronika iš tos pačios plunksnos. O pavadinimai ne problema, kad ir pavyzdžiui, „Senatvės dienos dar nei nemanoma baigtis“ arba „Į kazimierines dar labai toli“.

(a. kt.)

mažiau vien tuštuma. Taip, tuštuma yra ten dešimtmečius po dešimtmečių partijos prievartaujamuos raštus. Vis dėlto ir tokomis sunkiai įsivaizduojamomis sąlygomis brendo ir pasauliui apsišventėlis – dabartinis rusų literatūros Nobelio premijos laureatas: Boris Pasternak, Aleksandras Solženicinas ir Joseph Brodsky. O kur dar ir kiti, vienaip ar kitaip su mirtinos nuobaudos rizika peršokę leistas partijos ribas ir pasauliui pasakę jau primirštą žmogaus dvasios gamtos tiesą. Tokiai vargo, kančios ir triumfo dvidešimtojo amžiaus rusų literatūrai ir skiriamas šio

(k. brd.)

Inga Masnikova (Penkto skryliaus mokinė, Lietuva) iš parodos „Vaikai piešia laisvę“ atidarnos Lietuvių dailės muziejuje, Lemont'e.

Parodos Lemont'e ir Čikagoje

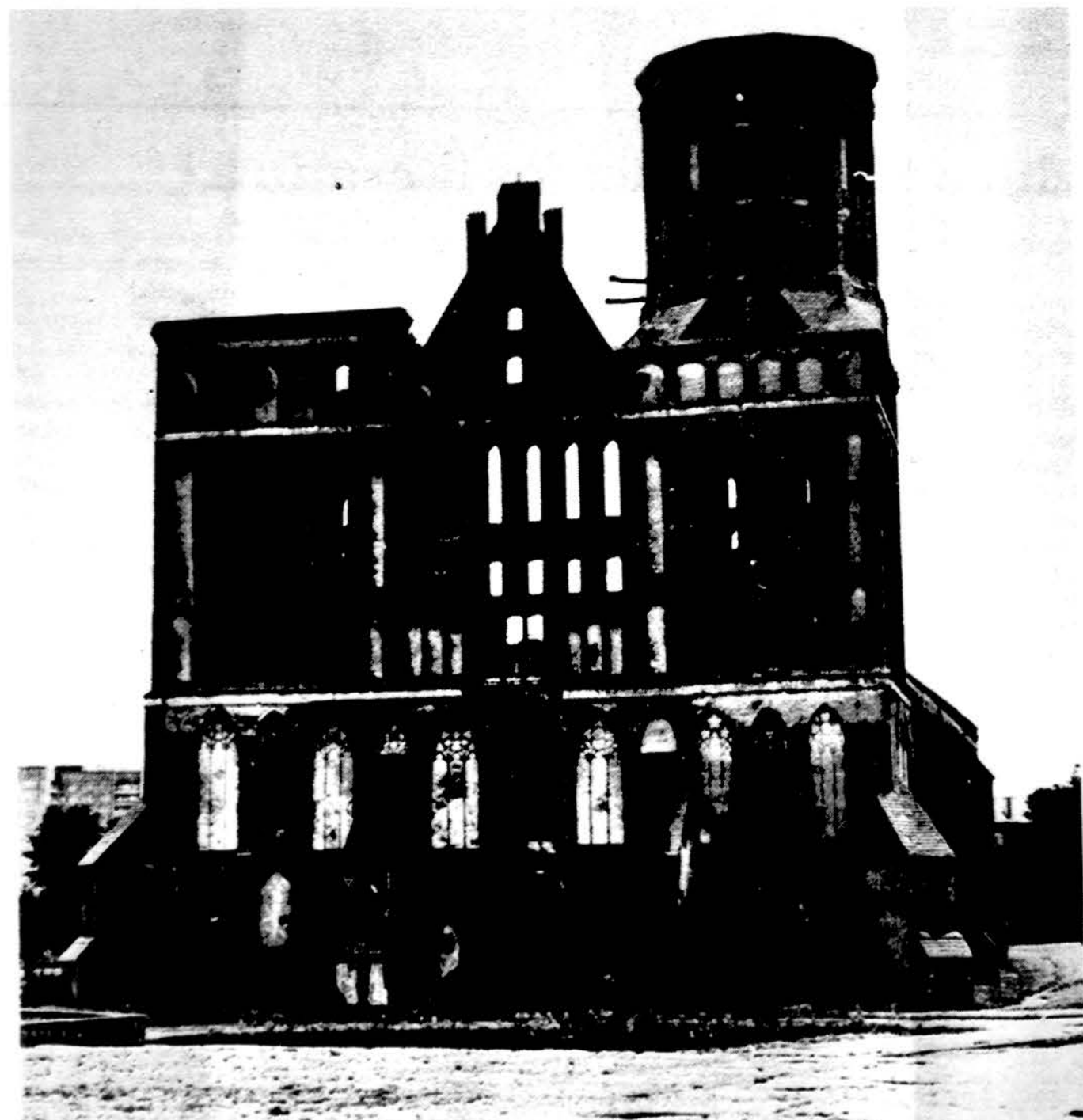
• „*Vaikai piešia laisvę*“ – taip pavadinta paroda bus atidaryta šiandien, šeštadienį, balandžio 3 dieną, 7:30 v.v. Lietuvių dailės muziejuje (14911 127th Street, Lemont, Illinois). Parodoje iškabinti gausūs vaikučių iš Lietuvos, o taip pat ir iš liuanistinės mokyklos Lemont'e piešiniai skirti paminėti antrąsias

metines nuo Sausio tryliktosios žudynių Vilniuje 1991 metais. Jie išreiškia patį jauniausių mūsų tautos narių traumatišką tų įvykių išgyvenimą, bet kartu ir jų patį laisvės troškimą bei tikėjimą į Lietuvos ateitį.

• „*Niekieno žemė*“ – Leonardo Sargailos fotografijų iš dabartinės Prūsų Lietuvos paroda vyksta Lion Frame Gallery, 3125 West 71st Street, Čikagoje iki balandžio 10 dienos. Galerija taip pat bus atidaryta ir rytoj, sekmadienį, nuo 12 iki 3 v. p.p.

• „*Vilniaus grafika ir akvarelė*“ yra aštuntoji iš Vasario 16-osios jubiliejinės 75 metų sukakties parodų ciklo ir, pratęsta iki balandžio 19 dienos tebevyksta Čiurlionio galerijoje, Jau-nimo centre, Čikagoje. Parodoje dalyvauja žymesnieji šiuolaikiniai menininkai iš Vilniaus. Galerija atidaryta sekmadieniais nuo 11 v.r. iki 2 v. p.p. arba pagal susitarimą, skambinant 312-778-7500.

Paulius Elvikis (Maironio liuanistinė mokykla Lemont, Illinois).

Karaliaučiaus (Koenigsberg, Kaliningrad) katedros griuvėsiai. Iš Leonardo Sargailos Prūsų Lietuvos fotografijų parodos „Niekieno žemė“, vyskandčios Lion Frame galerijoje, Čikagoje.